

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Julkisoikeusyksikkö
Lainsäädäntöneuvos Veli-Pekka Hautamäki

LAUSUNTO
13.11.2025

Eduskunnan sosiaali- ja terveystoimikunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 149/2025 vp)

Sosiaali- ja terveystoimikunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausunnon otsikossa mainitussa asiassa. Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lastensuojelulakia (417/2007) ja useita muita lakeja, sekä säädettäväksi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta. Ehdotetut lastensuojelulain muutokset muun muassa vaikuttaisivat usealla eri tavalla perusoikeuksiin. Oikeusministeriö toteaa lausuntonaan kunnioittavasti seuraavan.

Yleistä

Oikeusministeriö pitää keskeisenä sitä esityksen perusteluista ilmenevää lähtökohtaa, että alle 15-vuotiaiden lasten rikolliseen käyttäytymiseen puututaan Suomessa lähtökohtaisesti lastensuojelun toimilla. Esityksen myötä lastensuojelu ja rikosoikeudellinen järjestelmä on sovitettu entistä paremmin yhteen.

Lapsen suojelun näkökulmasta vakavien rikos- ja päihdekierteiden katkaisemiseksi ja niihin puuttumiseksi tarvitaan riittävät keinot. Tarvitaan myös riittävät mahdollisuudet rajoitustoimenpiteisiin, jotta lasta voidaan suojata esimerkiksi huumausainesten käyttöön tai rikosten teettämiseen liittyviltä tai muilta häntä vaarantavilta vastaavilta yhteydenotoilta. Rajoitustoimenpiteitä koskevista säännöksistä voidaan yleisellä tasolla todeta, että niistä on hyvä ilmetä se tarkoitus, jossa ne tehdään, esimerkiksi lapsen suojelemiseksi.

Rikosten uusimisen ehkäisyn näkökulmasta keskeistä on kiinnittää huomiota siihen, että rikoksista irrottautumista tukevia palveluita ja vaikuttavia ohjelmia on riittävästi valtakunnallisesti käytössä. Näiden puuttuminen on ollut tunnistettu kehittämistarve ja havaittu myös tutkimuksissa (OM 2019:26). Seuraamuksen täytäntöönpanon jälkeen vapautuva (lapsi/nuori) saa rikoksetonta elämää tukevat palvelut ja palvelujatkumot hyvinvointialueilla, joiden tulisi toimia tasalaatuisesti maan eri osissa. Rikos- ja päihdekierteistä irrottautumista ja irtipysymistä tukevaa osaamista (ns. rikoserityisyys ja rikoksista irrottautuminen) tulee olla *oikea-aikaisesti* lastensuojelun palveluissa myös ennen huostaanottopäätöstä ja sen jälkeen.

Esityksessä ehdotetaan, että vankilan perheosaston palveluja olisi mahdollista hankkia myös yksityiseltä palveluntuottajalta. Oleellista on, että tällaisessa hankintatilanteessa kiinnitetään riittävästi huomiota palveluntuottajan kykyyn tarjota laadukasta palvelua.

Oikeusministeriö antoi lausuttavana olevan hallituksen esityksen luonnoksesta 10.6.2025 päivätyn lausunnon sosiaali- ja terveysministeriölle (VN/2821/2024-OM-20), jossa kiinnitetään huomiota useisiin säännösehdoituksiin ja säätämisyjärjestysperusteluihin. Oikeusministeriö katsoo edelleen perustelluksi kiinnittää valiokunnan huomiota eräisiin seikkoihin, joihin se kiinnitti huomiota jo mainitussa lausunnossa. Samalla oikeusministeriö toteaa, että esitykseen on sen jatkovalmistelussa tullut sellaisia merkittäviä muutoksia, joita oikeusministeriö ei ole lausunnon laatimiselle varatun aikataulun puitteissa kyennyt tarkemmin arvioimaan. Esimerkiksi esityksen 4. lakiehdotus (laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta) on muuttunut jatkovalmistelussa hyvin merkittävästi, sisältäen esimerkiksi perustuslain 124 §:ään liittyviä kysymyksiä. Perusvalmistelun lausuntokierroksella esitysluonnoksessa ei ollut myöskään ehdotuksia sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (5. lakiehdotus) ja hätäkeskustoiminnasta annetun lain (6. lakiehdotus) muuttamisesta.

4 a §

Esityksen 1. lakiehdotuksen 4 a §:n 2 momentissa on säännökset, joiden mukaan *”Lapsen tasapainoisen kehityksen ja erityisen suojelun toteuttamiseksi lapselle voidaan asettaa rajoja, vaikka lapsi olisi rajoista eri mieltä.”*; ja *”Lapsen tarvitsemien rajojen turvaamiseksi lapsen fyysiseen koskemattomuuteen voidaan puuttua, jos se on välttämätöntä.”* Oikeusministeriö on edellä mainitussa lausunnossaan viitannut perustuslakivaliokunnan lausuntoon (PeVL 64/2018 vp, s. 2–3), jossa perustuslakivaliokunta toteaa, että ilmaisut *”tavanomainen kasvatus”* ja *”objektiivisesti hyväksyttävien rajojen asettaminen”* yhdessä monitulkintaisten perustelujen kanssa voivat kuitenkin johtaa myös siihen, että raja rajoitustoimenpiteisiin nähden muuttuu epäselvemmäksi ja että lapsen perusoikeuksiin puuttuvia toimenpiteitä oikeutetaan tavanomaiseen kasvatukseen vetoamalla.

Oikeusministeriö katsoo edelleen perustelluksi toistaa jo lausuntokierroksella esittämänsä huomion, koska ehdotettuja säännöksiä voidaan tulkinnallisesti verrata perustuslakivaliokunnan edellä viitatussa toteamaan. Tällaisten säännösten tarkoitusta on lisäksi vaikea perustella myös sen kannalta, että perusoikeuksien rajoittamisesta säädetään nimenomaisesti tarkemmin lain muissa säännöksissä.

4 c §

Esityksen 1. lakiehdotuksen 4 c §:n 1 momentissa on säännös, jonka mukaan *”Aineen tai esineen poisottamisesta on tehtävä päätös, jos poisotettua ainetta tai esinettä ei palauteta lapselle heti tilanteen rauettua.”* Säännöksen perusteluissa (s. 117) todetaan, että tilanteen raukeamisen ajallinen kesto voi vaihdella.

Oikeusministeriö on edellä viitatussa sosiaali- ja terveysministeriölle antamassaan lausunnossa kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka kauan säännöksessä tarkoitettu *”tilanteen raukeaminen”* voi kestää ja milloin siis aineen tai esineen poisottamisesta olisi tehtävä päätös. Lapsen oikeusturvan kannalta voidaan pitää ongelmallisenä sitä, ettei säännösperusteisesti olisi olemassa minkäänlaista ajallista rajaa sille,

että poisottamisesta olisi päätös tehtävä. Huomioitavaa on myös, että ehdotetun sääntelyn tulkinnallinen epämääräisyys voi johtaa tällöin siihen, että säännöstä sovelletaan hyvin epäyhtenäisin perustein.

69 b §

Esityksen 1. lakiehdotuksen 69 b §:n 2 momentissa olevan säännöksen mukaan laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus päästä asuntoon tai muuhun olinpaikkaan, jos asuntoon tai muuhun olinpaikkaan pääsy on lapsen terveyden tai kehityksen suojelemiseksi taikka turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi välttämätöntä.

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa (s. 204) viitataan perustuslakivaliokunnan tulkintaan siitä, että muulle kuin viranomaiselle voidaan antaa merkittävän julkisen vallan käyttöön liittyvä tehtävä, jos tehtävä on luonteeltaan viranomaista avustava. Tällöin on huolehdittava, että yksityiselle ei anneta itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta tehdä tällaisia toimenpiteitä. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että viranomaistoimintaan nähden ulkopuolisen avun käyttäminen voi olla tarkoituksenmukaista tehtävien hoitamisen edellyttämän erityisosaamisen vuoksi. Kuitenkin esimerkiksi kotirauhan piiriin ulottuvia tarkastuksia saa yksinään tehdä vain viranomainen.

Ehdotettu sääntely antaisi laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilölle ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalle oikeuden päästä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan eli kotirauhan suojan ydinalueelle. Tämä on nähtävästi tulkittavissa niin, ettei toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan läsnäoloa asuntoon mentäessä pidettäisi välttämättömänä, vaan asuntoon voisi mennä pelkästään laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Esityksen perusteluissa (s. 204) todetaankin, että *”Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö ei anna suoraan tukea ehdotettavalle sääntelylle. Ehdotettua sääntelyä pidetään kuitenkin välttämättömänä erityisen haavoittuvassa asemassa olevan lapsen suojelemiseksi, jotta jatkossa voitaisiin toimia tarvittaessa mahdollisimman nopeasti. Tällä hetkellä ongelmat liittyvät keskeisesti siihen, että sosiaalihuollon viranomaista ei saada välttämättä paikalle riittävän nopeasti ja vaikka saataisiinkin, ongelmia on ollut poliisin virka-avun saamisessa.”*

Säännöksen mukaan laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla olisi oikeus päästä myös ”muuhun olinpaikkaan”, jossa lapsen oletettaisiin olevan. Säännöksen perusteluissa tällaisen muun paikan todetaan voivan olla esimerkiksi varasto. Toimivaltuutta voidaan pitää hyvin väljänä ja tulkinnanvaraisena, kun esimerkiksi ehdotetun sääntelyn suhde sellaiseen sääntelyyn, jossa nimenomaisesti säädetään liikkumisrajoituksista (kuten poliisilaissa (872/2011) ja rajavartiolaissa (578/2005)), jää epäselväksi.

Oikeusministeriö pitää välttämättömänä nostaa edellä mainitut seikat esiin, huomioiden samalla, että esityksestä on pyydetty perustuslakivaliokunnalta lausunto.